

ВІДГУК

опонента Бали Ольги Іванівни

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри менеджменту і

міжнародного підприємництва Національного університету

«Львівська політехніка»

на кваліфікаційну роботу Чжу Ліхун на тему

«Вплив фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Світова економіка періодично переживає кризові явища, наслідки яких особливо гостро відчуються малими та мікропідприємствами, що володіють обмеженими ресурсами для протидії негативним впливам зовнішнього економічного середовища. Цей сектор відіграє ключову роль у забезпеченні зайнятості, стимулюванні інноваційної активності та підтриманні соціальної стабільності, проте характеризується високою вразливістю в умовах економічної нестабільності.

Фіскальна політика виступає одним із провідних інструментів державного впливу, здатним істотно впливати на стійкість функціонування малих підприємств та їх адаптаційні можливості у періоди кризових трансформацій. В умовах зростання кількості глобальних викликів особливої актуальності набуває дослідження ефективності податкових стимулів, державних грантів та інших фінансових механізмів у забезпеченні стабілізації діяльності суб'єктів малого бізнесу.

Проте, наукова увага до зазначеної проблематики, зокрема в аспекті оцінки впливу фіскальних інструментів саме на малі підприємства, залишається

недостатньою. Це обумовлює потребу в комплексному дослідженні, спрямованому на вироблення практичних рекомендацій щодо удосконалення інструментарію державної підтримки. Такі дослідження мають важливе значення для формування ефективної фіскальної політики, здатної пом'якшити негативні наслідки економічних криз та сприяти стійкому розвитку малого підприємництва.

З огляду на викладене вище, можна дійти висновку, що кваліфікаційна робота Чжу Ліхун, метою якої є наукове обґрунтування теоретичних засад фіскальної політики та концепції її трансформації в умовах глобальної економічної кризи та розробки комплексної моделі фіскальної політики, спрямованої на сприяння розвитку малих і мікропідприємств у Китаї, є актуальною та своєчасною.

Подана до захисту дисертація є складовою наукових досліджень Західноукраїнського національного університету, зокрема: фундаментального наукового дослідження на тему «Концепція відновлення та зеленої реконструкції України» (номер державної реєстрації 0124U000003); реалізації міжнародного проекту (Erasmus+ Jean Monnet Module) на тему «Європейська інклюзивна циркулярна економіка: пост-воєнний та пост-пандемічний модуль для України» (реєстраційний номер 101085640); госпдоговірного наукового дослідження на тему «Формування екологічного бренду компанії на зарубіжних ринках» (договір № МЕВ-37-2024 від 25.04.2024); госпдоговірного наукового дослідження на тему «Трансформація бізнесу в умовах сталого розвитку світової економіки» (Договір № МЕВ-33-2023 від 05.10.2023).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Кваліфікаційна робота є логічно структурованою, містить чітко визначені мету та завдання й методологічно обґрунтовані підходи шляхів їх реалізації. Усі висновки та рекомендації дослідження щодо впливу фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи є належним чином обґрунтованими та мають практичне спрямування.

В дисертації використано різноманітні загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, зокрема метод теоретичного узагальнення (для систематизації макроекономічної еволюції фіскальної політики), історичний метод (для визначення середовища функціонування та класифікації мікро- й малих підприємств), метод діалектичного пізнання (для вивчення ролі фіскальної політики для мікро- та малих підприємств), метод аналогій і порівняльного аналізу (для аналізу впливу фіскальної політики Китаю на реальне зростання ВВП, чисте державне кредитування та її трансформацію в умовах глобальної економічної кризи), методи індукції та дедукції (для формулювання напрямів коригування політики розвитку ММП у Китаї), методи аналізу, синтезу та обробки даних (для оцінки стану та ролі мікро- і малих підприємств у КНР у контексті кризи), метод моніторингу (для аналізу геополітичних ризиків і внутрішніх викликів впливу фіскальної політики на мікро- та малі підприємства в Китаї), а також метод візуалізації даних (для графічного подання ключових положень і результатів дослідження).

Основні теоретичні та прикладні положення дисертації Чжу Ліхун одержали схвальну оцінку на вітчизняних та міжнародних конференціях та були опубліковані в українських та міжнародних наукових виданнях.

Таким чином, усе викладене вище дає змогу дійти позитивного висновку щодо наукового рівня, достовірності поданого матеріалу, теоретичних обґрунтувань та аргументацій, винесених на захист положень, практичного значення висновків і рекомендацій, що випливають із дисертації Чжу Ліхун.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота написана діловою англійською мовою, містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження впливу фіскальної політики на малі та мікропідприємства» здобувачем здійснено теоретичне обґрунтування еволюції фіскальної політики на основі основних економічних шкіл – кейнсіанської, класичної, неокласичної, теорії економіки

пропозиції та сучасної монетарної теорії (ст. 12–27). Проаналізовано підходи цих шкіл до державного втручання в умовах економічних коливань, зокрема акцентовано увагу на значенні автоматичних стабілізаторів, що демонструють вищу ефективність у розвинених країнах завдяки сильним інституціям і ширшій податковій базі (ст. 17–18).

Здобувачем з'ясовано, що ефективність фіскальних втручань безпосередньо залежить від наявності фіскального простору – здатності уряду збільшувати видатки чи знижувати податки без загрози фінансовій стабільності (ст. 18). В умовах обмеженого бюджету можуть автоматично відбуватися скорочення витрат, що, навпаки, поглиблює кризові явища. Також обґрунтовано ризики надмірного фіскального стимулювання за умов високої інфляції чи зовнішнього дефіциту, що вимагає адаптивного підходу до фіскальної політики, яка повинна одночасно підтримувати відновлення економіки та не перешкоджати довгостроковому зростанню й приватним інвестиціям (ст. 19–20).

У контексті дослідження малого та мікробізнесу розкрито роль ММП як ключових рушіїв зайнятості та економічного розвитку, особливо в країнах, що розвиваються, де на ці підприємства припадає понад 70% робочих місць (ст. 28–29). Здобувачем проаналізовано основні системні бар'єри для зростання ММП: адміністративна неефективність, корупція, слабка інфраструктура, обмежений доступ до фінансування та правосуддя (ст. 29–30). Доведено, що політична нестабільність і слабкість інституцій також ускладнюють реформування бізнес-середовища (ст. 30).

У теоретичному аспекті обґрунтовано різні підходи до державної підтримки ММП: «рівноправний підхід», який передбачає однакове регуляторне ставлення до всіх підприємств, та «диференційований підхід», який визнає унікальні потреби малих суб'єктів господарювання. Також адаптовано теорію формалізації, згідно з якою сприятливе середовище може стимулювати вихід неформальних підприємств у легальний сектор (ст. 30–31).

Здобувачем проаналізовано інструменти фіскальної підтримки ММП: податкові пільги, державні закупівлі, гарантії за кредитами, дотації, їхній вплив на інноваційну діяльність, створення робочих місць та інвестиційну активність (ст. 43–44). Визначено обмеження таких заходів – нестача фінансування, фрагментарність інформаційних систем, неефективне адміністрування та ризики зловживань (ст. 44–45).

На основі аналізу теоретичних напрацювань здобувачем обґрунтовано необхідність поєднання короткострокових фіскальних стимулів із довгостроковими структурними реформами, зокрема у сфері доступу до технологій та розвитку навичок, що дасть змогу повною мірою реалізувати потенціал малих і мікропідприємств у процесі сталого економічного зростання (ст. 58).

У другому розділі «Дослідження впливу фіскальної політики на малі та мікропідприємства в Китаї» здобувачем обґрунтовано, що фіскальна політика відіграє ключову роль у регулюванні економічної активності та підтримці соціальних пріоритетів (ст. 61–75). Проаналізовано механізми бюджетного стимулювання, зокрема через чисте кредитування уряду, а також функціонування місцевих органів влади у сфері розподілу спеціальних облігацій на стратегічні потреби – як-от резервування земель і будівництво доступного житла (ст. 63–65).

На основі проведеного дослідження доведено, що під час економічного спаду розширена фіскальна політика (через збільшення видатків і зменшення податків) є більш ефективною, ніж монетарна, у стимулюванні сукупного попиту та реального зростання ВВП (ст. 67–68). Водночас у періоди стабільності фіскальна стриманість, зокрема утримання профіциту, сприяє скороченню боргового навантаження та підвищенню довгострокової економічної стійкості.

Здобувачем також досліджено проблему доступу малих і мікропідприємств до фінансування, що посилилася внаслідок пандемії COVID-19. Незважаючи на заходи підтримки, зокрема у межах реалізації «14-ї п'ятирічки», фінансові установи залишаються обережними через високі ризики та низьку дохідність

цього сегмента (ст. 76–78). Однак виявлено позитивні тенденції – у 2022 році рівень відмов у кредитуванні ММП становив лише 3,6%, а коефіцієнт використання кредитних коштів – 87,7%. Здобувачем наголошено на збереженні кредитних ставок для ММП на вищому рівні порівняно з великими підприємствами, що підтверджує наявність фінансової нерівності (ст. 78–79).

На основі кореляційного аналізу виявлено зв'язок між зростанням середніх зарплат і збільшенням кількості корпоративних підприємств, що свідчить про позитивний вплив індустріального розвитку та попиту на кваліфіковану працю на економічну активність (ст. 79–81). Підтверджено, що приватні підприємства становлять понад 96% усіх бізнес-одиниць у країні, що є показником їх критичного значення для економіки Китаю.

У розділі також проаналізовано зовнішні фактори, що впливають на фіскальну політику: зокрема геополітичні ризики, посилення протекціонізму та глобальний перехід до високих ставок фінансування, які створюють додатковий тиск на підприємницьку активність та фіскальну стабільність (ст. 91–93). Розкрито, що у відповідь на виклики старіння населення уряди впроваджують фіскальні реформи, зокрема підвищення пенсійного віку, що є частиною стратегії довгострокової бюджетної стійкості.

У третьому розділі «Перспективи розвитку фіскальної політики та малого підприємництва в умовах глобальних викликів» здобувачем проаналізовано ключові напрями державного втручання, спрямовані на підтримку мікро- та малих підприємств (ст. 108–110). На основі результатів проведеного аналізу акцентовано увагу на важливості цільових коригувань фіскальної політики з метою подолання структурних диспропорцій у розвитку ММП та підвищення їхньої конкурентоспроможності. Зокрема, підкреслено значущість адаптивних механізмів оподаткування, які враховують розміри підприємства, специфіку галузі та економічну кон'юнктуру, що сприяє підвищенню ефективності державної підтримки (ст. 110–111).

Здобувачем зазначено, що важливу роль у зміцненні потенціалу ММП відіграють заходи з розвитку цифрової економіки, включаючи впровадження

електронної комерції, хмарних технологій і штучного інтелекту, які забезпечують зростання операційної ефективності, розширення ринків збуту та підвищення гнучкості бізнес-моделей (ст. 112–114). У контексті сталого розвитку особливу увагу приділено питанням доступу до зеленого та сталого фінансування, що включає цільові кредити, облігації та гранти екологічного спрямування, які дозволяють поєднати екологічні цілі з ринковими механізмами підтримки малого бізнесу (ст. 114–116).

Розглянуто також важливість забезпечення доступу до фінансових ресурсів, зокрема через кредитні гарантії, субсидії на процентні ставки, механізми венчурного фінансування та зменшення адміністративного навантаження. Здобувачем запропоновано використання пільгових умов оренди, субсидій на комунальні витрати та спрощених процедур регулювання для зміцнення життєздатності малих підприємств (ст. 116–118). Водночас акцентовано на необхідності розширення участі ММП у державних закупівлях, інтеграції у ланцюги постачання та експортному сприянні як інструментах стимулювання попиту.

На підставі проведеного дослідження дисертантом запропоновано модель фіскальної політики розвитку мікро- та малих підприємств у КНР, яка передбачає комплекс заходів з податкового стимулювання, прямих субсидій, поліпшення доступу до фінансування та підтримки інновацій (ст. 144–147). У роботі підкреслено необхідність розвитку цифрових і зелених технологій, підтримки штучного інтелекту та транскордонної електронної комерції як чинників майбутнього економічного зростання. При цьому наголошено на важливості регіонального та міжнародного співробітництва у сфері фіскальної політики як інструменту підвищення здатності держав до спільного подолання кризових явищ і забезпечення стійкого економічного відновлення (ст. 147–155).

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у кваліфікаційній роботі, та їх практичне значення дають змогу зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації Чжу Ліхун.

Оцінка наукової новизни положень і отриманих результатів кваліфікаційної роботи. До результатів, що одержали обґрунтування у кваліфікаційній роботі, мають теоретичне та практичне значення, та визначають наукову новизну дисертації варто віднести такі:

– розроблено комплексну модель фіскальної політики, спрямовану на сприяння розвитку малих і мікропідприємств у Китаї, яка включає цілісну стратегію фінансової підтримки, зниження податкового навантаження та створення сприятливого бізнес-середовища, прямі фіскальні субсидії (включаючи гранти на науково-дослідні розробки, субсидії на зайнятість та підтримку цифрової трансформації), розширення доступу до фінансування через кредитні гарантії, субсидування процентних ставок;

– удосконалено концепцію реалізації фіскальної політики в системі міжнародних економічних відносин шляхом адаптації організаційних механізмів до коротко- та довгострокових цілей, поєднання експансивних і рестриктивних підходів до її реалізації з урахуванням потенційних викликів і загроз, що дозволило запропонувати відповідну структурно-логічну схему, яка описує причинно-наслідкові зв'язки та ключові фактори її трансформації;

– удосконалено методичні підходи до оцінки фіскальної політики КНР через вивчення показників зростання реального ВВП, чистого державного кредитування, бюджетного дефіциту, надходжень від корпоративного податку та рівня прибутковості, що дозволило методично обґрунтувати шляхи трансформації інструментів і заходів фіскальної політики в умовах глобальної економічної кризи;

– удосконалено шляхи коригування політики розвитку малих і мікропідприємств у КНР шляхом використання адаптивних податкових стратегій, інтеграції цифрової економіки та інклюзивного сталого зеленого фінансування, що дало змогу сформулювати напрями трансформації фіскальної політики із застосуванням цільових податкових пільг, субсидій, інноваційних грантів, преференцій у державних закупівлях та обґрунтувати антикризові фіскальні заходи регіонального та глобального рівня;

– набули подальшого розвитку дослідження взаємозв'язків і ключових факторів, що впливають на результати фіскальної політики, зокрема було здійснено оцінку середовища та структури функціонування і класифікації малих і мікропідприємств, що дозволило встановити інтеграцію та логічні зв'язки між організаційною структурою, операційними процесами та стратегічними рішеннями та їх взаємодію із зовнішнім середовищем;

– набули подальшого розвитку обґрунтування переваг фіскального стимулювання та окреслення потенційних викликів для розвитку малих і мікропідприємств у КНР, що дозволило розробити механізм впливу фіскальної та податкової політики на малі та мікропідприємства із застосуванням податкових пільг та відповідних інструментів державної закупівельної політики;;

– набули подальшого розвитку дослідження геополітичних ризиків та внутрішніх викликів впливу фіскальної політики на малі та мікропідприємства у КНР, що дозволило встановити регресійні зв'язки між зростанням доходів працівників, збільшенням кількості корпоративних мікроодиниць та поведінкою економічних суб'єктів у КНР в умовах кризи.

Значення результатів виконаного дослідження для науки і практики. Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у вирішенні наукової проблеми та розробці пропозицій з покращення концептуальних і методологічних підходів до реалізації фіскальної політики, орієнтованої на розвиток мікро- та малих підприємств у контексті глобальних викликів.

Практичне значення результатів дисертації Чжу Ліхун полягає в тому, що основні теоретичні положення, присвячені вивченню ключових напрямів трансформації фіскальної політики та шляхів її коригування для розвитку малих і мікропідприємств у Китаї, можуть бути використані в практичній діяльності суб'єктів господарювання, а також у подальших наукових розробках.

Представлені результати дослідження, доведені до рівня практичних напрацювань та рекомендацій, були використані та впроваджені під час формування та реалізації програми економічного та соціального

розвитку Школи економіки та менеджменту Професійно-технічного коледжу Джуїцюань (Довідка JUI № 19 від 24.04.2025 р.). Основні результати дослідження було використано аудиторським агентством «Джуїцюань Сін Жунтун» (Довідка JUI № 21 від 24.04.2025 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення кваліфікаційної роботи, що мають наукову новизну змістовно та аргументовано розкрито в опублікованих працях. За основними результатами дисертації було опубліковано 10 наукових праць, зокрема: 1 стаття в міжнародному науковому періодичному журналі, 3 статті – в наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 6 публікацій опубліковані в інших виданнях апробаційного характеру за матеріалами конференцій. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторові право для публічного захисту дисертації.

Оцінка структури кваліфікаційної роботи, мови і стилю викладення матеріалу. Зміст кваліфікаційної роботи відповідає визначеним меті і завданням дослідження, розкриває тему роботи, свідчить про її цілісність та завершеність. Кваліфікаційна робота написана англійською мовою з дотриманням усіх вимог до її наукового стилю.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Наукові результати кваліфікаційної роботи отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї і положення, які отримані автором особисто. Порушень академічної доброчесності у кваліфікаційній роботі Чжу Ліхун не виявлено. Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації, надана достовірна інформація про використані методи та результати проведеного дослідження, дотримані норми законодавства про авторське право та суміжні права. А це відповідно дозволяє зробити висновок про дотримання автором кваліфікаційної роботи вимог і правил академічної доброчесності. Кваліфікаційна робота

пройшла успішну перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою інтернет-сервісу Turnitin Similarity.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Кваліфікаційна робота Чжу Ліхун виконана на достатньо високому науковому рівні, проте є деякі зауваження, що мають дискусійний характер:

1. У дисертації акцентовано увагу на комплексній моделі фіскальної політики щодо підтримки ММП у Китаї, однак у роботі лише побіжно згадується необхідність оцінки ефективності запропонованих інструментів у динаміці, що обмежує можливість кількісної верифікації результатів.

2. Розроблена модель фіскального стимулювання передбачає значну участь держави, у тому числі шляхом субсидій, прямих витрат і гарантій. Це викликає запитання щодо довгострокової фіскальної стійкості та ризиків перенавантаження бюджету, особливо на фоні дефіцитів місцевих органів влади.

3. У роботі справедливо відзначено проблеми доступу ММП до фінансування, проте недостатньо розкрито роль приватного сектору, фінтех-інновацій та альтернативних каналів інвестування (венчурні фонди, краудфандинг тощо) як додаткових механізмів позабюджетної підтримки.

4. Певну наукову дискусійність викликає адаптація інклюзивної фіскальної політики до гендерних аспектів, оскільки у роботі не подано порівняльного аналізу результативності гендерно-орієнтованих податкових пільг у різних інституційних середовищах, що ускладнює узагальнення отриманих висновків.

5. Хоча дисертант акцентує на необхідності цифровізації малого бізнесу, більш глибоке опрацювання ризиків цифрового розриву між міськими та сільськими регіонами, а також між великими та малими підприємствами, могло би розширити аналітичну рамку роботи.

Окреслені зауваження вказують на деякі дискусійні аспекти кваліфікаційної роботи. Проте в цілому вони свідчать про актуальність, складність, багатогранність та практичну значущість обраної теми і суттєво не впливають на якісні характеристики дисертації.

Загальний висновок і оцінка дисертації. Кваліфікаційна робота Чжу Ліхун на тему «Вплив фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи» є завершеним науковим дослідженням, результатом якого є формування науково-обґрунтованих пропозицій з розвитку теорії, методики та практичної реалізації впливу фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи.

За своїм змістом та фаховим спрямуванням кваліфікаційна робота відповідає спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», а за якістю та рівнем теоретичних і практичних розробок – рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

В цілому, дисертація Чжу Ліхун на тему «Вплив фіскальної політики на малі та мікро підприємства в умовах глобальної економічної кризи» за змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю наукових положень та рекомендацій відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Чжу Ліхун, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент:
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і
міжнародного підприємництва
Національного університету
«Львівська політехніка»

 Ольга БАЛА

Підпис к.е.н., доц. Бали О.І. засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ